

ZBOJNÍCI LÚPILI AJ KNIHY

(Z osudov oravského zbojníka Mateja Klinovského)

Doc. PhDr. Augustín Maťovčík, DrSc.

Výsledkom slubne sa rozvíjajúcej spolupráce Slovenskej národnej knižnice v Martine s poľskými knižnicami a univerzitami, najmä s Poľskou národnou knižnicou vo Varšave, Jagellovskou knižnicou v Krakove a ďalšími, sú viaceré odborné, výstavné, kultúrne, turistické a iné podujatia, ktoré umožňujú vzájomné poznávanie našich spoločných dejín a kultúrneho odkazu, a tým aj zblížovanie našich národov v širšom európskom kontexte. V tomto duchu sa má v októbri 2006 uskutočniť medzinárodná vedecká konferencia na tému „Mýtus a realita zbojníctva v poľsko-slovenskom pohraničí v dejinách, literatúre a kultúre“, ktorej organizátormi sú Podhalianska štátna vysoká škola v Nowom Targu a Slovenská národná knižnica v Martine v spolupráci s Jagellovskou knižnicou v Krakove, Bukovianským Centrom kultúry, Euroregiónom „Tatry“, Podhalianskym spolkom priateľov vied a Poľskou historickou spoločnosťou v Nowom Targu.

Dosiaľ medzerovito spracovanej, hoci zaujímavej a atraktívnej téme zbojníctva na slovensko-poľskom pomedzí v stredoveku, je venovaný náš príspevok, v ktorom si priblížime osudy a lúpežné výčiny málo známeho oravského zbojníka Mateja Klinovského a jeho družiny v polovici 17. storočia s jedinečným dokladom, že zbojníci lúpili aj knihy.

Téma zbojníctva na Slovensku od stredoveku až po novodobé podoby lúpežníctva a pašeráctva do polovice 20. storočia nie je v našej literatúre komplexnejšie spracovaná, s výnimkou jánošíkovej legendy, i keď sa o tejto problematike zachovali pramenné materiály v našich archívoch, ba mnohé historiky a legendárne príbehy dodnes kolujú v ústnom podaní. Týka sa to aj „prípadu“ dosiaľ málo známeho oravského zbojníckeho náčelníka, na výčiny ktorého naposledy upozornil M. Krajčí v článku Zbojník Matej Klinovský (Naša Orava, 20. 2. 2006) a I. Szabó v knižke Osudy slávnych zbojníkov (Bratislava 2004).

aj ako separát (Trnava 1931). Napokon ten istý autor zahrnul danú problematiku aj do svojej práce *Krátky prehľad dejín Oravy*, ktorá vyšla v Pamätnici pri príležitosti 60-ročného jubilea rím.-kat. kostola v Dolnom Kubíne roku 1948 (vydaná aj ako separát, Ružomberok 1948). Zo starších skúmateľov oravskej minulosti o Matejovi Klinovskom podal niekoľko informácií vynikajúci znalec dejín Oravy Andrej Kavuljak v práci *Hrad Orava* (Martin 1927), ako

aj v detailnej monografii *Historický miestopis Oravy* (Bratislava 1955).

Z poľských autorov uverejnil v minulom storočí pramenné materiály a príspevky k tejto téme významný bádateľ Władysław Semkowicz v dvojzväzkovej edícii *Materiały źródłowe do dziejów osadnictwa górnej Orawy I – II* (Zakopané 1932, 1939) a v knihe *Słowacja i Słowacy* (Krakov 1938). V tom istom čase historik Stanisław Szczotka zaradil informáciu o prepa-de a olúpení kráľa Jána Kazimíra zbojníckou skupinou Mateja Klinovského v decembri 1655 v práci *Udział chłopów w walce z potopem szwedzkim* (Ľvov 1939), ktorá vyšla neskôr v reedícii pod názvom *Chłopi obrońcami niepodległości Polski w okresie Potopu* (Krakov 1946). Na tieto práce neskôr reagovali ďalší poľskí bádatelia. V roku 1955 na stránkach poľského periodika *Problemy* vyšli články reagujúce na Sienkiewiczovo podanie úteku kráľa Jána Kazimíra pred Švédmi v decembri 1655, stvárnené v románe *Potopa*. Naj-

LITERATÚRA A PRAMENE

K poznaniu životných osudov a zbojstiev Mateja Klinovského v minulosti najviac prispel znalec dejín Oravy Matúš Pajdušák v staršom, pútavo koncipovanom príspevku pod názvom *Matej Klinovský*, publikovanom pod pseudonymom Matúš zo Siepietnice v kalendári Pútnik svätovojeťský (roč. 46, 1917, s. 84 – 93). Keď tento príspevok vzbudil pozornosť historikov, autor sa rozhodol spracovať tému v širšej súvislosti reformačných a stavovských zápasov na Orave, a tak na základe archívnych materiálov napísal obsiahlejšiu štúdiu *Nákres k reformácii na Orave*, publikovanú v časopise *Kultúra* a vydanú

prv Olgierd Górka publikoval príspevok *Górale „Potopu“ w fantazji Sienkiewicza i rewelacjach historyków* (Problemy, roč. 11, 1955, č. 1 [106], s. 11 – 19), na tento príspevok reagoval Władysław Czapliński v článku *Wątpliwości historyka*

nooravskej obci Rabčice. Napokon aj študent Gymnázia Martina Hattalu v Trstenej Andrej Horský spracoval samostatnú ročníkovú prácu pod názvom *Matej Klinovský – zbojník z Oravy* (1997 – 98), opierajúcu sa najmä o štú-

rys. z nat. B. Stępczyński 1831

Dobový pohľad na Oravský hrad

(tamže, č. 5 [110], s. 355 – 356), na obidva príspevky nadviazal Marian Gotkiewicz v článku *Czy Maciej Klinowski napadł na Jana Kazimierza?* (tamže, č. 5 [110], s. 354 – 355) a napokon na ich názory odpovedal O. Górka v článku *Odpowiedź na uwagi o „Góralach Potopu“* (tamže, č. 5 [110], s. 356 – 358).

Zmienky o zbojstvách Mateja Klinovského a jeho družiny nachádzame aj v najnovších regionálnych monografiách oravských obcí, napr. *Klin* (Dolný Kubín 1996), *Zubrohlava* (Dolný Kubín 1998), spracovanej Evou Kurjakovou, ktorá sústreďuje materiály o oravskom zbojníctve v súvislosti s pripravovanou monografiou o hor-

die M. Pajdušáka. Mimoriadne cenné archívne materiály o zbojníctve na hornej Orave sa nachádzajú vo fondoch Štátneho archívu v Bytči, v Okresnom archíve v Dolnom Kubíne, ale aj v archívoch v Poľsku a inde.

ZBOJNÍCTVO NA SLOVENSKO-POLSKOM POMEZÍ

Vznik a rozšírenie zbojníctva v karpatskej oblasti, vo výraznejšej miere datované od začiatku 16. storočia, má hlbšie korene vo vtedajších neutešených hospodárskych

a sociálnych pomeroch a biednych podmienkach života poddaného ľudu, trpiaceho nielen feudálnym útlakom, ale aj vojnovými udalosťami, pustošivými tureckými výbojmi a neskôr reformačnými a protireformačnými zápasmi a stavovskými povstaniami. Ako konštatujú akademické Dejiny Slovenska I (1961), „dlhoročné vojny a pustošenia viedli nielen k veľkému hospodárskemu úpadku vidieka, ale i k úpadku mravov, verejnej bezpečnosti a rozšíreniu zbojníctva“ (s. 307). Zbojníctvo v karpatskej oblasti v 17. – 18. storočí malo medziná-

níkom okradli baču na oravskom salaši, roku 1599 súdili Šimona Czarnieckého, ktorý pri mučení priznal, že zbojnili s ďalšími slovenskými kumpánmi (Ján z Papradna, Ján z Podhradia) v okolí Žywca i v moravských horách (S. Szczotka: Akta spraw zloczynców miasta Żywca. In: Gronie, roč. 1, 1938, č. 2, s. 88 – 95; č. 4, s. 205), roku 1623 skupina zbojníkov prepadla richtára v Lokci a v Breze, roku 1630 popravili v Žywci zbojníka Sebastiana Buru, ktorý s väčšou kompániou zbíjal hlavne v żyweckom panstve (pozri S. Gordziński – I. Dwornicka: Chronografia alebo

Anno 1696 Die 23. Feb. Martij. Nos Samuel Horansky Judic.
et Joannes Michalický Juri. Actor. Sibiid. Ceter. Aviaid, pines Exmittiond.
Lofas Inedyli (Ceter. accepimus Janis Pottthornis Klin, in hac Ceter. Aviaid Exi-ent
et habitam, Contingentem, domum Lofata Pottthornis Judicis ordinarij ibidemq.
pines Continta Judicem Exmittiond. et distri. punda Scriptationd. notis proclarij, a
perlonis utriusq. Sexus hominibus Ignocilibus Collativali. Exigimus attestati-
onim modo Subsequenti.

Di' eo Ulrum!

- 1) Niesly Swidek a Sijpelly B Jana Klinovského Duff Seby, wrotal na Matthuffa Klinovského, Je mu Matthuff Klinovský Di' Siny Dym Komor, wlamal.
- 2) Ošipelly Swidek Jgana Klinovského wst, Seby Matthuff Klinovský Krauu utwrdil na Zwobrow, na wšelij. Sijemu Dymow Gwioow.
- 3) Ošipelly Swidek Duff Jana Klinovského, Seby na Lipmij Matthuff Klinovský Komor. Wlija Jwka d.
- 4) Ošipelly Swidek Duff Jana Klinovského, na Matthuffa Klinovského Je wrotal Je dnuh Dymow Komor Je dui Dym Matthuff Klinovský, u sebi Dym

Zápis vyšetrovacej komisie Oravskej stolice 23. 3. 1696 (Štátny archív Bytča)

rodný charakter, čo konštatuje W. Semkowicz: „Zbehovia všelijakého druhu, Poliaci, Slováci, Moravia, Slezania, Maďari, ba aj kozáci tvoria bandy voľných vtákov, pre ktorých nejstávajú štátne hranice, ktoré lietajú slobodne po rozľahlých krajoch, nachádzajúc ochranu pred ostrážitosťou vlád v lesných húštinách a skalných jaskyniach. Najpočetnejší kontingent do týchto bánd však dodávali Poliaci a Slováci a zachované súdne spisy o zločinných záležitostiach, tak poľské, ako aj uhorské, hemžia sa priezviskami poľskými a slovenskými“ (W. Semkowicz: Słowacja i Słowacy, s. 224 – 225).

Mnohé doklady o rozšírení zbojníctva sa zachovali z najsevernejšieho kraja Slovenska na Orave v okolí Babej hory a blízkyh poľských lokalít, ktoré sa stali strediskom zbojníckych bánd. Prvé zmienky o zbojníkoch pod Babou horou koncom 16. a v prvej polovici 17. storočia zaznamenali poľskí bádatelia. Tak napríklad roku 1589 súdili v Žywci istého Gregora Knota, ktorý zbíjal s akýmsi Jurkom z Turca, roku 1593 vyšetrovali Štefana Tomczyka alias Butorczyka z poľskej dediny Rabka, ktorý so spoloč-

dziejopis żywiecki przez sławnego Andrzeja Komonickiego. Żywiec 1987). Medzi zvlášť obávané a v oravskej oblasti široko známe zbojnícke bandy v polovici 17. storočia patrila zbojnícka kompánia Mateja Klinovského, ktorá mala okolo 30 členov.

LÚPEŽNÉ VÝČINY MATEJA KLINOVSKÉHO

Rodinným sídlom Klinovských bola valaská obec Klin naďaleko Námestova, ktorá sa prvý raz spomína v daňovom súpise Oravského panstva roku 1580 a v ktorej boli neskôr členovia rodiny Klinovských dedičnými richtármi (pozri monografiu Klin, 1996). Viacerí členovia tejto rodiny sa angažovali v šírení katolíckej viery; Ján a Matúš Klinovskí sa zúčastnili na potlačení povstania Gašpara Piku roku 1672 a cisár Leopold I. ich povýšil do zemianskeho stavu. V búrlivých a nepokojných časoch náboženských, stavovských a kuruckých bojov v druhej polovici 17. storočia však medzi najznámejších a najobávanejších patrili legendami opradený

vodca zbojníckej skupiny Matej Klinovský, ktorý bol pravdepodobne synom kliňanského richtára Jakuba Klinovského. Keďže matričné zápisy z tohto obdobia nejestvujú, ťažko možno zostaviť genealógiu rozvetveného rodu Klinovských, a tak nepoznáme ani rok narodenia Mateja Klinovského. Medzi jeho najlegendárnejšie skutky patrí údajné ozbijanie sprievodu poľského kráľa Jána Kazimíra v čase švédsko-poľskej vojny pred Vianocami roku 1655.

PREPADLI A OLÚPILI KLINOVSKÉHO ZBOJNÍCI POĽSKÉHO KRÁĽA JÁNA KAZIMÍRA?

Tento lúpežný prepád, ktorý by si zaslúžil podrobnejšie dokumentárne spracovanie, dramaticky vylíčil v citovaných príspevkoch historik M. Pajdušák a na základe jeho podania ho komentoval A. Kavuljak v práci *Hrad Orava* takto: „Po smrti Vladislava IV., kráľa poľského, žiadal si o korunu i vo Švédsku panujúci Karol Gustáv. Vtkročil teda do Poľskej a 20. októbra 1655 zaujal Krakov. Ján Kazimír, kráľ poľský, dal sa na útek; ušiel v sprievode legáta pápežského Petra Vidoniho do Sliezska, odtiaľ išiel cez Oravu do Spiša, do miest, zastavených Poľsku ešte Žigmundom Luxemburským. Bolo to práve pred Vianocami. Zima bola až strach, ale horskí junáci vydržali. Na zákrute, čo sa hore vrchom v bok zatača počuť hrkotanie ťažkých vozov a fŕkanie koní. Horou ozval sa silný hvizd, čo znamenalo, že korisť je už tu. »Stojte, ak vám je život milý!« skríkne hrozitanským hlasom Matej Klinovský a jeho druh Sobek Jablonovských držal už kone za uzdy. Vtom zarachotili i výstrely z pištolí a všetci horskí junáci, ako by zo zeme boli vyrástli, už stáli okolo vozov a počali širokými nožmi šibrinkovať okolo hlavy pohoničov. Na poslednom voze sedel človek mladý, tvári hladkej, pri ňom staručký kňaz. Boli to kráľ Ján Kazimír a pápežský vyslanec Peter Vidomi. »Sem s tou truhlicou z voza,« kričí Matej Klinovský. »Potom chodte svojou cestou a my pôjdeme svojou, ináč neručíme za seba!« I zložili ťažké truhlice z vozov a kráľa i jeho sprievod prepustili, ktorý dňa 28. decembra 1655 šťastne došiel cez Ružomberok do Podolínce“ (s. 173).

O tomto vskutku mimoriadne odvážnom, ba priam legendárnom prepade s neskutočne „hladkým“ priebehom a koncom by sa bolo malo zachovať viac dobových správ a svedectiev. Je prekvapujúce, že túto udalosť prevzal z Kavuljakovej práce skoro doslovne poľský historik Stanisław Szczotka, a to bez dôkladnejšieho skúmania historických prameňov. Už roku 1939 vo svojej knihe *Udział chłopów w walce z potopem szwedzkim* a neskôr v jej reedícii pod názvom *Chłopi obrońcami niepodległości Polski w okresie Potopu* (1946) píše: „Oto w okolicy Orawskich Zamków napadli orszak królewski zbójnicy orawscy pod wodzą Macieja Klinowskiego i Sobka Jabłonowskiego. Krótkie, ale bezapelacyjne było prawo zbójnicie: Skrzynie z wozów na ziemię – stały za nim pistolety, skierowane w stronę zbrojnej służby i błyski długich juhaskich noży...“ (s. 48). Opis prepadu kráľa Jána Kazimíra oravskými zbojníkmi ostal dlhší čas bez

odozvy v radoch poľských bádateľov. Udivil však historika O. Górkę, ktorý po prečítaní príbehu pokladal tento opis za historicky a pramenne nedoložený, v podstate za fabulovanú povest či bájkę. Až neskôr O. Górga zhrnul a publikoval svoje argumenty v spomínanom príspevku *Górale „Potopu“ w fantazji Sienkiewicza i rewelacjach historyków* (1955), na ktorý vzápätí reagovali ďalší spomínaní bádatelia W. Czaplinski a M. Gotkiewicz. V citovanom príspevku O. Górga dokazuje, že tvrdenia v prácach A. Kavuljaka a M. Pajdušáka, ktoré prevzali aj poľskí bádatelia, sa neopierajú o hodnoverné historické pramene, pretože útek Jána Kazimíra pred švédskym vojskom v decembri roku 1655 nesmeroval cez Oravu na Spiš, a tak sa nemohol uskutočniť ani prepád a olúpenie jeho sprievodu zbojníckou kompániou Mateja Klinovského na poľsko-oravskej hranici niekde v chotári oravskej obce Rabčice. O. Górga dôvodí, že je nanajvýš nepravdepodobné a neskutočné, aby 30-členná skupina zbojníkov premohla a ozbijala kráľovský sprievod, chránený 300 vybranými a dobre vyzbrojenými dragúnmi. Ak by sa bol takýto zbojnícky prepád poľského kráľa naozaj uskutočnil, bol by našiel odozvu v celej Európe, v dobových prameňoch a informačných zdrojoch, v informáciách kronikárov, v korešpondencii a pod., tie však chýbajú. Úniková cesta Jána Kazimíra v decembri 1655 z Krakova a jeho návrat – podľa O. Górgę – viedli cez „Sącz, Czorsztyn, Żiwiec na Śląnsk i z powrotem ze Śląska przez Jabłonków, Rużenberg, Podoliniec, Lubowłę, Bardyów, Duklę, Łañcut, Sambor do Lwowa“ (cit. štúdia, s. 17). Okrem toho je prekvapujúce a paradoxné, že Matej Klinovský sa so svojou skupinou v čase poľskej vojny proti Švédom zapájal do bojových akcií na strane poľského kráľa (tamže, s. 18). Ústup poľského kráľa pred Švédmi v decembri 1655 a jeho návrat do Poľska začiatkom nasledujúceho roku opisuje na širokom prozaickom plátne, aj s účasťou obranných zásahov goralských bojovníkov, H. Sienkiewicz v románe *Potopa*, ale spomínaný prepád a olúpenie kráľovského sprievodu nezaznamenáva.

Pravda, udalosti v polovici 17. storočia v Poľsku i na slovensko-poľskom pohraničí boli veľmi zložité a plné prevratných premien, náboženských a sociálnych pohybov, ktoré boli živnou pôdou aj pre zbojnícke akcie a ktoré možno ešte len čakajú na dôkladnejšie dokumentárne doloženie. V týchto pohnutých udalostiach mohlo sa stať, ako píše aj O. Górga, že v čase návratu kráľa Jána Kazimíra do Poľska začiatkom roku 1656 došlo k nejakému prepadu a ozbijaniu niektorého meškajúceho oddielu kráľovského sprievodu, čo sa mohlo pripísať na účet poľského kráľa, ale v nijakom prípade sa nič nevie o tom, že by to uskutočnili zbojníci Mateja Klinovského.

ZBOJNÍCI LÚPILI AJ KNIHY

Spomínané nepokojné časy, plné prevratných vojenských, politických, sociálnych i náboženských pohybov, boli živnou pôdou pre zbojnícke „podnikania“. Poľskí uprchlíci pred Švédmi totiž ukryvali cennosti u spoľahliv-

vých šoltýsov a gazdov na poľsko-oravskom pohraničí, kde ich zbojníci vyzvedači ľahko objavili a vykrádali. A sťažovať sa nebolo komu, lebo páni na Oravskom zámku, s ktorými bol Matej Klinovský uzrozmeneý hlavne od čias, keď sa postavil na stranu protestantizmu, nevedeli si s lúpežníkmi rady. Až keď zbojníci v Chyžnom olúpili dvoch poľských zemanov a jedného z nich zabili (Brzomského), tento čin vzbudil rozruch aj na Oravskom zámku. Hradní páni prikázali richtárovi Jurajovi Trstenskému z Trstenej chytiť a priviesť Mateja Klinovského do zámku s nazbýjanými cennosťami. Matej Klinovský však zmizol aj s pokladmi a ako píše M. Pajdušák, „trstenský richtár získal iba ťažkú strelnú zbraň, v ktorej šoltýs Valent Bukovinský poznal svoju zbraň, ktorú mu Matej ukradol, keď lúpežníci odvláčali poklady Poliakov u nich v Bukovine a Podskle schované. Richtár našiel v dome Mateja i množstvo kníh s nadpisom: *Ex libris Alexandri Curtius*“ (M. Pajdušák: *Nákres...* s. 10). Boli to pravdepodobne knihy z knižnice spisovateľa litovského pôvodu Alexandra Karola Curtiusa, ktorý bol v rokoch 1649 – 1651 rektorom ev. škôl v Slovenskej Ľupči a v Banskej Bystrici a ktorého olúpili v Rabči (Stará Rabča) na Orave ešte pred prepadosť poľského kráľa v decembri 1655. Týmito knihami naplnil richtár J. Trstenský „dve veľké vrecia a tretie zasa inými písmami“, ktoré zaviezol do Oravského zámku. Ako sa Curtiusove knihy mohli dostať na Oravu a kam sa potom podeli, to zostáva dosiaľ záhadou. Matej Klinovský však zostal na slobode a ďalej zbíjal po celej Orave.

ZBOJNÍCI NA STRANE PROTESTANTIZMU

Šírenie reformácie na Orave, podporované pánmi Oravského panstva Turzovcami a Tököliovcami, v ktorom sa aktivizovala aj zbojnícka skupina vedená Matejom Klinovským, tvorí osobitnú kapitolu náboženských dejov na Orave, plnú nevraživosti a krutosti, ako píše A. Kavuljak: „A hoci bola náboženská sloboda zákonom zabezpečená, boj protestantov proti katolíkom a katolíkov proti protestantom bol nepretržitý a veľmi rozjarený. Miestami vyvinul sa v boj ako z jednej, tak z druhej stránky v najkrutejší nátlak, ba aj právo pästi a zbojstva“ (Hrad Orava, s. 172). V týchto sporoch a bojoch sa angažoval na strane protestantov aj Matej Klinovský, chránený panstvom na Oravskom zámku, ktoré podrobnejšie opisuje M. Pajdušák v citovanom *Nákrese k reformácii Oravy* (1931), spracovanom na základe zápisnice vyšetrovacej komisie z augusta 1659, ktorú publikoval v latinskej pôvodine W. Semkowicz (*Materiały źródłowe...*, II, 1939, s. 223 a nasl.). Okrem hodnoverných zápisov o stave farností na Orave (*Arvensis inquisitio a. 1659 ad instanciam parochi catholicorum*) v podrobnej zápisnici z 2. 8. 1659 sú zaznamenané výpovede svedkov o priestupkoch, bezpráví, výčinoch a násiliach, ktorých sa neraz dopustil Matej Klinovský so svojou skupinou. Podľa tejto zápisnice svedkovia vypovedali pod prísahou nasledovne: „21 svedkov o založení kostola v Oravke pod Spitkov-

ským, 11 o lúpežnej krádeži, ktorej sa tamže dopustili Klinovského zbojníci, 8 o násilnom zaujatí kostola v Oravke pod Vilkom, 7 o poranení kňaza Kostuša pastorom Zahorom, všetkých šoltýsov okovaných pri Canonickkej návšteve Luženského, 26 svedkov o násilnej chipnoszti Revického, o pozbavení úradu katolíka Krištofa, o vražde v Lipnici a trýznení Grulíka atď.“ (M. Pajdušák: *Nákres...*, s. 18).

Keď napríklad archidiakon Ján Ratulovský, vyslaný spišským repoštom a varadínskym biskupom Jánom Páľfalvim prišiel v máji 1656 na kanonickú vizitáciu kostola v Rabčiciach, musel túto vizitáciu vykonať tajne a po nej hneď odísť, lebo Matej Klinovský so svojimi kumpánmi ohrozovali jeho bezpečnosť. Popri prepadoch a lúpežiach na farách a jarmokoch (napr. v Oravke) osobitne kruté bolo zaobchádzanie s katolíckym farárom v Rabčiciach Albertom Borovičom na Veľkú noc roku 1656, ktorého pred smrťou zachránila len jeho obetavá matka. Na sťažnosť A. Boroviča adresovanú cirkevnej vrchnosti oravský župan Štefan Tököli (1623 – 1670) zatvoril Mateja Klinovského do vyšetrovacej väzby, farár Borovič sa však na pojednávanie súdu nedostavil, a tak župan M. Klinovského prepustil.

Po takýchto zbojstvách sa Klinovského kumpáni nehanebne zabávali v oravských krčmách, ako píše M. Pajdušák: „Po tomto zbojníckom dobrodružstve (a vražde Jána Grulíka, A. M.) z Lipnice odišli krvaví hodovníci na saniach do Nižnej Zubrice k veštici Agneši Borovej, čo býva v susedstve katolíka Mateja Gordišáka. Hnevala sa na svojho katolíckeho suseda, preto nahuckala proti nemu i Mateja, ktorý rozkázal Gordišáka priviesť do domu prorokyne, dal ho nad kozubom za hrdlo retiazkou vytiahnuť tak vysoko, že nemohol ani sedieť, ani čupieť, ani dobre stáť. Bola to pekelná radosť pre týchto divých fašiangových hrdinov, počúvať a vidieť, ako nešťastník božekal a horko plakal, no, keď bola obava, že to už ďalej nemôže vydržať, snali ho a poputnaného nechali ležať v okovách na pitvore v najtuhšej zime; len po dlhom nariekaní pripustili ho do izby, ale ráno ho ešte zbili toporami nemilosrdne a tak potom vyhnali“ (M. Pajdušák: *Nákres...*, s. 16).

S menom Mateja Klinovského sa stretávame neskôr v listine župana Š. Tököliho z 20. 1. 1669, ktorou prideliť poľanu Gembuška v Solisku, zúrodnenú Matejom Klinovským, jeho synovi Jakubovi Klinovskému a začlenil ju do chotára obce Rabčice. Z toho vysvitá, že Matej Klinovský sa v tom čase mohol zdržiavať na poľane Solisko v rabčickom chotári, ale o jeho živote, zbojstvách a osudoch sa ďalšie stopy strácajú. V roku 1696 Oravská stolica, zastúpená Samuelom Horanským a Jánom Medveckým, vyšetrovala Mateja Klinovského pre spolčovanie so zbojníkom Martinom Rabčanským (pozri monografiu Klin, s. 26). Pôvodné zápisy z tohto vyšetrovania sa zachovali v Štátnom archíve v Bytči (fond Oravská župa, krabica 719), podľa ktorých svedkovia museli odpovedať na otázky: 1. Či vie svedok a počul z úst Jána

Klinovského, že by volal na Matúša (Matthussa) Klinovského, že mu Matúš Klinovský so svojimi synmi komoru vylámal? 2. Či počul svedok z úst Jána Klinovského, že by Matúš Klinovský kravu ukradol na Bobrove, na veselie svojmu synovi Jurčovi? 3. Či počul svedok z úst Jána Klinovského, že by v Lipnici Matúš Klinovský pokradol kováčovi železo? 4. Či počul svedok z úst Jána Klinovského na Matúša Klinovského, že volal, aby dvoch zbojníkov po dve zimy Matúš Klinovský u seba zimoval? Na tieto otázky svedok Ján Školničák (Schkolničák) odpovedal, že počul od Jána Klinovského, ako vykrikoval svojmu bratovi Matúšovi Klinovskému, že sa mu so synmi vlámal do komory; že v Bobrove ukradol kravu na svadbu svojmu synovi Jurajovi; že v Lipnici pokradol kováčovi železo; že Ján Klinovský vykričal bratovi Matúšovi Klinovskému, že svojho syna – zbojníka zimoval vo svojom dome. Tieto výpovede, ktoré potvrdili aj ďalší svedkovia, hovoria jasnou rečou o členoch Klinovského rodiny, ktorí sa neustále zaplietali do rozličných zbojstiev.

Nevieme však, či za menom Matthus Klinovský sa skrýva nami pertraktovaný obávaný zbojnícky vodca Matej Klinovský, ktorý by bol mohol mať v tom čase okolo 80 rokov; tento prepoklad však bude potrebné ešte preskúmať. Nateraz však hodnoverné údaje o narodení ani o úmrtí legendárneho oravského zbojníka Mateja Klinovského nemáme.

Na záver môžeme konštatovať, že po čase sa náboženské nepokoje na Orave utíšili, hŕni chlapci sa časom upokojovali, na krivdy sa zabúdalo, no zbojstvá a odvažné skutky sa tradovali v ľudovom podaní, ktoré našlo fantazijné rozkošatenie najmä v legendárnom obraze Jura Jánošíka. A práve v tejto jánošíkovskej legende, mnohorako rozšírenej v slovenskom i poľskom ľudovom a kultúrnom odkaze, sú možno skoncentrované aj zbojstvá a činy mnohých ďalších zbojníckych protagonistov, medzi ktorých sa zaraďuje aj smutne-slávne meno Mateja Klinovského.

KNIHOVNÍCTVO ŽIVOTNOU POTREBOU

Fungujúca virtuálna knižnica na Slovensku už nie je vzdialenou skutočnosťou. Jej služby budú určite veľmi rýchle, komfortné, všeobsiahle. Vyrieši mnoho súčasných problémov, napríklad aj problém stagnujúcich obecných knižníc. Na druhej strane však spôsobí, že sa zrejme vytratí fenomén nadšeného, pre svoju prácu zapáleného knihovníka, ktorý bol zárukou rozvoja verejnej knižnice takmer 90 rokov, ktoré uplynuli od prijatia zákona o obecných knižniciach. Virtuálna knižnica bude neosobná a z hľadiska „obsluhujúceho personálu“ anonymná. V tomto kontraste viac vynikajú spomienky dobrovoľného knihovníka, ktorý svoje knihovnícke poslanie neochvejne plnil počas troch štátnopolitických usporiadaní na Slovensku (prvá ČSR, Slovenský štát, ČSSR).

Práca knihovníka na dedine kedysi a dnes

Tomu „kedysi“ chýbajú len štyri roky do polstoročia, lebo práve 8. marca t. r. (t. r. = 1965, pozn. spracovateľa) bolo tomu 46 rokov, čo v malej obci Brvnište, v okrese Považská Bystrica, sme založili ako mladí učitelia – manželka a ja – verejnú knižnicu. Pred rokom 1918 knižnice neboli ani vo väčších obciach, a ak boli vo veľkých mestách, tak iba maďarské.

Keď je dnes verejná knižnica v každej i v tej najmenšej obci aspoň jedna, keď je dnes dotovaná zo štátnych prostriedkov, keď práca knihovníkov sa riadne honoruje, keď sa knihy požičiavajú zadarmo, keď dnes – vďaka modernej organizácii knihovníctva v našej vlasti – je nám dostupná ktorákoľvek kniha vydaná kdekoľvek vo svete a keď toto všetko sú pre dnešnú generáciu veci samozrejmé, nebude azda na škodu spomenúť, že tieto skutočnosti neboli vždy samozrejmé...

Ako mladí učitelia sme víтали oslobodenie a hneď sme pomýšľali na dvíhanie kultúrnej úrovne nielen školských detí, ale aj ich rodičov a ostatných dospelých občanov. Jedným z prostriedkov, okrem osvetových prednášok, bola „práca s knihou“, ako sa tomu dnes hovorí – dať ľudu možnosť vzdelávať sa a zušľachťovať pomocou knihy. A tak sme sa rozhodli založiť verejnú knižnicu pri škole. Súkromne. Zákon o verejných knižniciach síce potom vyšiel, ale trvalo to veľmi dlho, kým sa mohol vôbec prakticky uplatniť a najmä v takých malých obciach, akou bola naša.

Ako sme začínali? Zorganizovali sme mládež a po večeroch nacvičili divadelné predstavenie. Čistý výnos 240 korún sme rozdelili takto: polovicu sme poslali Matici slovenskej a za druhú sme kúpili prvé slovenské knihy. Z druhého predstavenia sme nechali nadobudnuté knihy zviazať. Výpožičná doba bola – kedykoľvek, vždy. Keď bol niektorý čitateľ chorý, samozrejme nie nákazlivou chorobou, doniesli sme mu knihu domov. (Túto tradíciu si zachováваме dodnes.) Tak si knižnica získala obľubu. Občania si ustanovizeň pochvalovali. A honorár knihovníka? Žiadny. Iba vlastné uspokojenie zo všeobecneprospernej činnosti. Vláda nariadila odmenu až o desať rokov, tuším v roku 1929, a to 20 Kčs ročne! Takýto honorár som radšej neprijal, ale požičiaval som knihy ďalej. Neskôr, za prvej ČSR sa síce honorár postupne zvyšoval, ale vždy to bolo primálo v pomere k námahe a významu, ktorý práca knihovníka zasluhuje.

Dnes, keď som už na odpočinku, zriekol som sa honoráru dobrovoľne v prospech obce, lebo knihovníctvo mi nie je len zamestnaním, i keď iba zo záľuby, lež životnou potrebou, nutnosťou a keď tak smiem úprimne povedať, jedinou vášňou, nakoľko som abstinent, nefajčiar a sedemdesiatosemročný...

Ján Korauš, riaditeľ školy v. v., knihovník

Spracoval -mg-